

**สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน:เตรียมพลเมืองเพื่อสร้างสรรค์
ชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาเชิงพื้นที่
Social Studies for Sustainable Development: preparing a
Citizen to create a Livable Community Participation through Area
Based of Social Studies Curriculum.**

อรรณพ ชัยจะพัฒน์กุล (Attachon Sajjaphattanakul)^{1*}

อัฐณิญา ชัยจะพัฒน์กุล (Atthaneeya Sajjapattanakul)²

^{1*,2} สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อีเมลผู้แต่งหลัก : apaichon.s@gmail.com เบอร์โทร: 0869789740

วันที่รับบทความ 21 มิถุนายน 2561

วันที่แก้ไขบทความ 4 ธันวาคม 2561

วันที่ตอบรับบทความ 6 ธันวาคม 2561

บทคัดย่อ

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองเพื่อให้เยาวชนพัฒนาความสามารถที่จะตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลความรู้และการใช้เหตุผลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ในฐานะพลเมืองดีของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นประชาธิปไตยในโลกเสรีวิชาสังคมศึกษาจึงเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันภายใต้กระบวนการทางสังคม การพัฒนาความเป็นพลเมืองจึงเป็นหัวใจสำคัญในวิชาสังคมศึกษา สังคมใดก็ตามที่มุ่งมั่นในพัฒนาสังคมให้ก้าวสู่ความยั่งยืนล้วนให้ความสำคัญกับการทรัพยากรมนุษย์ และความเป็นพลเมืองที่พร้อมจะเข้ามาขับเคลื่อนสังคมหรือเมืองที่เขาอยู่ให้ก้าวไปข้างหน้า ดังนั้นการพัฒนาสังคมท้องถิ่นให้ก้าวสู่ความยั่งยืน วิชาสังคมศึกษาจะต้องเข้ามามีบทบาทในการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน วิชาสังคมศึกษาในอนาคตจึงควรเป็นวิชาสังคมศึกษาเชิงพื้นที่ เป็นหลักสูตรเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ของผู้คนสู่การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของพลเมืองเพื่อให้พวกเขาได้ขับเคลื่อนเมืองที่พวกเขาอยู่สู่อนาคตที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: วิชาสังคมศึกษา; หลักสูตรเชิงพื้นที่; การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

Social Studies is a basic level of education aimed at promoting civic competence so that young people develop the ability to make informed decisions and the reason for the benefit of the collective as a good citizen of a multicultural and democratic society in the liberal world. Citizenship development is at the heart of social development when any society strives to develop the society to be

sustainable to look at the subordinate units in society is "human" to "community" where he interacts. Therefore, in the development of local society to sustainable development. Social studies must play a role in creating a learning space for the community, combining new, futuristic learners with the people who have grown through the past to linking the learning community of the citizen to create and bring society into a sustainable future.

Keyword: social studies; area based curriculum; education for sustainable development

บทนำ

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเชิงบูรณาการศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองดี วิชาสังคมศึกษาจึงเป็นการสาระการเรียนรู้ที่จัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและคัดสรรเนื้อหาศาสตร์ต่างๆ ทั้งจากมานุษยวิทยา โบราณคดี เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ปรัชญา รัฐศาสตร์ จิตวิทยา ศาสนา และสังคมวิทยา รวมไปถึงคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ความมุ่งหมายเบื้องต้นของสังคมศึกษาก็คือ ช่วยให้เยาวชนพัฒนาความสามารถที่จะตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลความรู้ และการใช้เหตุผลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในฐานะพลเมืองดีของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นประชาธิปไตยในโลกเสรี (National Council for Social Studies (NCSS), 1992) ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยได้อธิบายถึงวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นวิชาสังคมศึกษาจึงเป็นมากกว่าการรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อให้ นักเรียนท่องจำ แต่เป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การยกระดับกระบวนการทางความคิดของผู้เรียนให้เห็นพลังความเป็นมนุษย์ของตนเองและร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่า โดยนัยแห่งความมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษาจึงมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการเตรียมพลเมืองให้กับรัฐ

วิชาสังคมศึกษาเป็นศาสตร์เชิงบูรณาการที่เปี่ยมพลังเพราะเป็นรายวิชาที่เชื่อมโยงองค์ความรู้พื้นฐานจากศาสตร์ต่างๆ มาพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้เติบโตขึ้นในความเป็นมนุษย์และ

กล้าหาญที่จะแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองที่เต็มไปด้วยพลังแห่งการสรรค์สร้างสังคมที่ดีกว่าเดิม อย่างไรก็ตามอีกด้านหนึ่งวิชาสังคมศึกษาก็คือเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่นักปกครองทั้งหลายต่างพยายามวางรากฐานตลอดจนฉวยใช้เพื่อประโยชน์ในการครอบงำและปกครองดังที่ เปาโล เพรเร่ (1968) ได้เคยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาในฐานะเครื่องมือทางการเมืองไว้ว่า “การศึกษาในฐานะปฏิบัติการของการครอบงำส่งเสริมให้นักเรียนเชื่ออะไรง่ายๆ ด้วยเจตนาเชิงอุดมการณ์ที่จะปลูกฝังให้พวกเขาปรับตัวเข้ากับโลกที่กดขี่” ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจึงต้องทำความเข้าใจและรู้เท่าทันว่าหลากหลายกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนออกแบบและกระทำการสอนให้กับผู้เรียนนั้นมีพื้นหลังหรือตั้งอยู่บนเจตจำนงทางการเมืองอย่างไร เพราะหากผู้สอนไม่รู้เท่าทันก็จะทำให้การสอนนั้นเป็นเพียงแค่เครื่องมือสำหรับหล่อเลี้ยงระบบของความอยุติธรรมในสังคม ทำให้นักเรียนเติบโตขึ้นเป็นประชาชนที่สยบยอมต่ออำนาจการกดขี่ แต่หากครูรู้เท่าทันการสอนของครูก็จะช่วยให้เขาเติบโตในความเป็นมนุษย์และกล้าหาญในการเป็นพลเมืองเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่า

ดังนั้นการทำความเข้าใจกับปรัชญาการสอนและไคร่ครวญเป้าหมายในการสอนของตัวเองเป็นประเด็นแรกของการปฏิรูปการเรียนรู้ เมื่อชัดเจนในเป้าหมายการสอน การมองออกไปบนโลกที่กว้างใหญ่กว่าห้องเรียนนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะโลกภายนอกคือโลกที่นักเรียนจะใช้เวลาปฏิสัมพันธ์กับชีวิตมากที่สุด สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อนในวันนี้จึงไม่ใช่เป็นความท้าทายของผู้ใหญ่เท่านั้น หากแต่ยังเป็นความท้าทายสำหรับเด็กและคนรุ่นใหม่ที่จะต้องอยู่และเผชิญกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทั้งด้านการเมืองที่บกพร่อง สังคมที่ล้มเหลวในการอยู่ร่วมกัน เศรษฐกิจที่สร้างความเหลื่อมล้ำ และการล่มสลายของสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนอย่างไร และถ้ามองไปข้างหน้าการยกระดับการเรียนรู้ในฐานะเครื่องมือหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ดีกว่า ครูจะอยู่ตรงจุดไหนบนเกลียวคลื่นแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้จึงเป็นประเด็นที่อยากชวนให้หาคำตอบร่วมกัน

สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่มีโลกทัศน์และทักษะที่พร้อม

งานเขียนเรื่อง “ความเงียบสงัดในฤดูใบไม้ผลิ” (The Silent Spring) ของราเชล หลุยส์ คาร์สัน (Rachel Louise Carson) ในปี ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505) ได้จุดประกายให้เกิดกระแสการตื่นตัวและการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกาตลอดช่วงปี ค.ศ. 1960 – 1970 (พ.ศ. 2503 - 2513) ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนถึงความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นท่ามกลางปัญหาวิกฤตการณ์ความเสื่อมโทรมและพิบัติภัยทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) องค์การสหประชาชาติจึงได้จัดให้มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ (The United Nations

Conference on the Human Environment) ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน นับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่องค์กรระหว่างประเทศของประชาคมโลกได้จัดให้มีการประชุมโดยยกประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นหลัก ผลจากการประชุมครั้งนั้นได้ส่งผลให้ประชาคมโลกเริ่มตระหนักถึงผลกระทบจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และได้ทบทวนแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) นับจากนั้นเป็นต้นมาองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ขับเคลื่อนแนวคิด “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Education for Sustainable Development) ด้วยความมุ่งหวังที่ว่าการศึกษาจะเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโลกให้ก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) องค์การยูเนสโกได้กำหนดให้ปี ค.ศ. 2005 – 2014 (พ.ศ. 2548 - 2557) เป็นทศวรรษแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (DESE: United Nations Decade of Education for Sustainable Development) โดยมีวิสัยทัศน์เพื่อสะท้อนเป้าหมายของช่วงทศวรรษดังกล่าวว่า “โลกที่ทุกคนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการศึกษา มีการเรียนรู้ ค่านิยม พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่จำเป็นสำหรับอนาคตที่ยั่งยืนและการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์” โดยได้ระบุถึงแนวคิดสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ 1) การเปลี่ยนแปลงสู่คุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเริ่มต้นด้วยการศึกษา 2) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเรื่องสำคัญจำเป็นอย่างสูงไม่ใช่เป็นเพียงแนวคิดทางเลือก และ 3) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นภารกิจของทุกคน (UNESCO, 2005 อ้างใน พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2555) อย่างไรก็ตามช่วงทศวรรษดังกล่าวเป็นช่วงเวลาแห่งการโหมโรงนาร่องก่อนที่จะขับเคลื่อนขยายแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของสหประชาชาติหลังปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ผ่านแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Global Action Programme on ESD) จนกระทั่งปัจจุบันแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ยังคงเป็นหัวใจหลักที่จะผลักดันเป้าหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองจึงจำเป็นต้องขยายพรมแดนแห่งการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับโลกที่เปลี่ยนแปลง เพื่อเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้และส่งเสริมสมรรถนะที่จำเป็นต่อการเผชิญสถานการณ์ปัญหาและเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่าในอนาคตจาก “สังคมศึกษา” สู่ “สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของศาสตร์สังคมศึกษา จะเห็นได้ว่าวิชาสังคมศึกษานั้นเป็นวิชาที่สอดคล้องและยึดโยงกับบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงเสมอ องค์ความรู้ของวิชาสังคมศึกษาจึงมีข้อดีความรู้ที่หยุดนิ่ง เรียนเพื่อท่องจำ และนำความรู้ไปทำแคในข้อสอบ แต่วิชาสังคมศึกษาคือการเรียนรู้ของชีวิตผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย คือผู้เรียนได้พัฒนาและเติบโตทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ รวมถึงโลก

ทัศน์ที่จัดวางตนเองในสังคมการเรียนรู้สังคมศึกษาจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ในขณะเดียวกันก็ต้องนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สร้างคุณค่าร่วมกัน (Creating Shared Value) เพื่อให้การเรียนรู้มีระดับไปสู่การสร้างเครือข่ายผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อเปลี่ยนและนำพาให้ชุมชนก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่มีโลกทัศน์และทักษะที่พร้อมต่อการเป็นพลเมืองโลกที่เชื่อมั่นในวิถีทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สังคมจะต้องเป็นธรรม เศรษฐกิจที่เป็นไปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และระบบนิเวศโลกที่อุดมสมบูรณ์หลากหลายเอื้อต่อสิ่งมีชีวิตรุ่นต่อไป

พลโลกที่ยั่งยืน : Think Globally, Act Locally

สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนควรเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์เกี่ยวกับคุณลักษณะปลายทางของผู้เรียนก่อน จากนั้นจึงออกแบบแนวทางในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเติบโตไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้คำถามสำคัญก็คือพลเมืองแบบไหนที่ชุมชนท้องถิ่นต้องการพลเมืองแบบไหนที่สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็สามารถแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองโลกที่จะสามารถอยู่บนโลกที่เปลี่ยนแปลงและร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับสังคมโลกในการแก้ไขปัญหาในศตวรรษที่ 21

The Japan Council on the UN Decade of Education for Sustainable Development (2014) ได้นำเสนอวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นสำคัญที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมาย คือ ด้านค่านิยม สมรรถนะ และกระบวนการเรียนรู้ ตามรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 วิสัยทัศน์การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

ค่านิยมที่ ESD เกิดการส่งเสริมปลูกฝัง	มุ่งหมายให้ สมรรถนะที่ ESD ให้เกิดการพัฒนา	มุ่งหมาย กระบวนการเรียนรู้ที่ ESD มุ่งหมายให้เกิดการสนับสนุน
• คัดัดศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งมีคุณค่าและไม่สามารถแทนที่ได้ • เราทุกคนมีความรับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีความเท่าเทียมกันทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ • คนในรุ่นปัจจุบันต้องบันมีความรับผิดชอบต่อคนรุ่นอนาคต	• ความสามารถในการรู้สึกและเชื่อมั่นในอิสรภาพของตนเอง • ความสามารถในการทำความเข้าใจในแก่นแท้ของปัญหาและคิดอย่างมีวิจารณญาณ • ความสามารถในการแสดงออกถึงความรู้สึกและความคิด • ความสามารถในการยอมรับ	• ใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม • เรียนรู้ในประเด็นที่เกิดขึ้นจริงผ่านการปฏิบัติ • ใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง • ส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกับผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย

ค่านิยมที่ ESD มุ่งหมายให้เกิดการส่งเสริมปลูกฝัง	สมรรถนะที่ ESD มุ่งหมายให้เกิดการพัฒนา	กระบวนการเรียนรู้ที่ ESD มุ่งหมายให้เกิดการสนับสนุน
● ความเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ● ความหลากหลายทางวัฒนธรรมควรได้รับความเคารพ	● และเคารพในคุณค่าของสิ่งต่างๆ ● ความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่น ● ความสามารถในการค้นหาหนทางในการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ● ความสามารถในการวาดภาพสังคมในอุดมคติ ● ความสามารถในการทำความเข้าใจในขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ชุมชน และโลก ● ความสามารถในการที่จะดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ	● เคารพในความคิดริเริ่มของผู้เรียน ● การเรียนรู้เพื่อตั้งศักยภาพของผู้คนและชุมชน ● ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากผู้อื่น ● ไม่เตรียมคำตอบหนึ่งเดียวไว้ล่วงหน้า

นอกจากนี้ องค์การความร่วมมือปฎิญญาโลก The Earth Charter International Council (2000) ยังได้เสนอวิถีทางของพลเมืองในโลกศตวรรษที่ 21 ไว้ 4 ด้าน 16 ประการ ดังนี้

ด้านที่ 1 การให้ความเคารพและใส่ใจต่อประชาคมแห่งชีวิต

- 1 เคารพต่อโลกและทุกชีวิตในความหลากหลาย
- 2 ดูแลเอาใจใส่ประชาคมแห่งชีวิต ด้วยความเข้าใจ ความรัก และความเมตตา สงสาร
- 3 สร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยที่มีความยุติธรรม การมีส่วนร่วม ความยั่งยืน และสันติภาพ
- 4 ปกป้องความอุดมสมบูรณ์ และความงดงามของโลก เพื่อผู้คนในปัจจุบัน และในอนาคต

ด้านที่ 2 ด้านความสมบูรณ์มั่นคงของระบบนิเวศ

1. ค้ำครองและฟื้นฟูความสมบูรณ์มั่นคงของระบบนิเวศโลก โดยใส่ใจอย่างจริงจังกับความหลากหลายทางชีวภาพ และกระบวนการทางธรรมชาติ ที่คำจุนสรพรชีวิต
2. พืชภัยสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีป้องกันให้พ้นจากอันตราย หากไม่รู้ชัดถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น ให้ใช้หลักป้องกันไว้ก่อน
3. ปฏิบัติตามรูปแบบการผลิตและการบริโภค ที่ค้ำครองศักยภาพของโลกในการผลิตขึ้นมาใหม่ สหิณมนุษย์ชน และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาคม
4. ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ ตลอดจนสนับสนุนการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปใช้อย่างกว้างขวาง

ด้านที่ 3 ด้านความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

1. จัดปัญหาความยากจน โดยถือเป็นภารกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ของประเด็นทางจริยธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. ทำให้เกิดความมั่นใจว่า กิจกรรมและสถาบันทางเศรษฐกิจในทุกระดับ มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคนอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน
3. ให้การรับรองว่า ความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางเพศ เป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนรวมทั้งสร้างความมั่นใจให้ประชากรของโลกให้เข้าถึงการศึกษา การบริการด้านสุขภาพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ
4. ค้ำครองสิทธิของทุกคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ซึ่งคำจุนหนุนเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สุขภาพทางร่างกาย และจิตใจที่ดีของมนุษย์ โดยปราศจากการแบ่งแยก พร้อมให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสิทธิของคนพื้นเมืองและชนกลุ่มน้อย

ด้านที่ 4 ด้านประชาธิปไตย อหิงสา และสันติภาพ

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเพื่อประชาธิปไตยในทุกกระดับ ให้ความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งของธรรมาภิบาล สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรม
2. บูรณาการความรู้ คุณค่า และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ไว้ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ปฏิบัติต่อชีวิตทั้งมวลด้วยความนับถือและให้เกียรติ
4. ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการอดกลั้น อหิงสา และสันติภาพ

จะเห็นได้ว่าข้อเสนอของพลโลกที่ยั่งยืนหรือพลเมืองแห่งอนาคตที่นักศึกษานานาชาติต่างเน้นย้ำถึงการสร้างพลเมืองที่มีโลกทัศน์ในการมองโลกอย่างเป็นองค์รวม หรือโลกทัศน์แบบ Geocentric (Worldview based on the whole Earth) ที่มนุษย์ยุคใหม่จะต้องเป็นบุคคลที่สามารถมองเห็นว่าตนเชื่อมโยงกับสังคมและโลกที่ตนดำรงอยู่ (Mark Gerzon, 2010) ขณะเดียวกันพลังของพลเมืองนั้นต้องสามารถแสดงออกและปฏิบัติการได้จริงในท้องถิ่น สอดคล้องกับวลี Think Global, Act Local ของ Patrick Geddes นักสังคมวิทยาชาวสกอตแลนด์ (Barash, 2002) ที่ช่วยขยายความเป็นพลเมืองแห่งอนาคตที่ต้องคิดในมุมมองที่เป็นสากลได้ สามารถเชื่อมโยงด้วยโลกทัศน์ที่กว้างขวางและเป็นองค์รวม ขณะเดียวกันก็ต้องมุ่งปฏิบัติและริเริ่มสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

หลักสูตรสังคมศึกษาเชิงพื้นที่: การเรียนรู้บนฐานชุมชนสู่การสร้างชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม

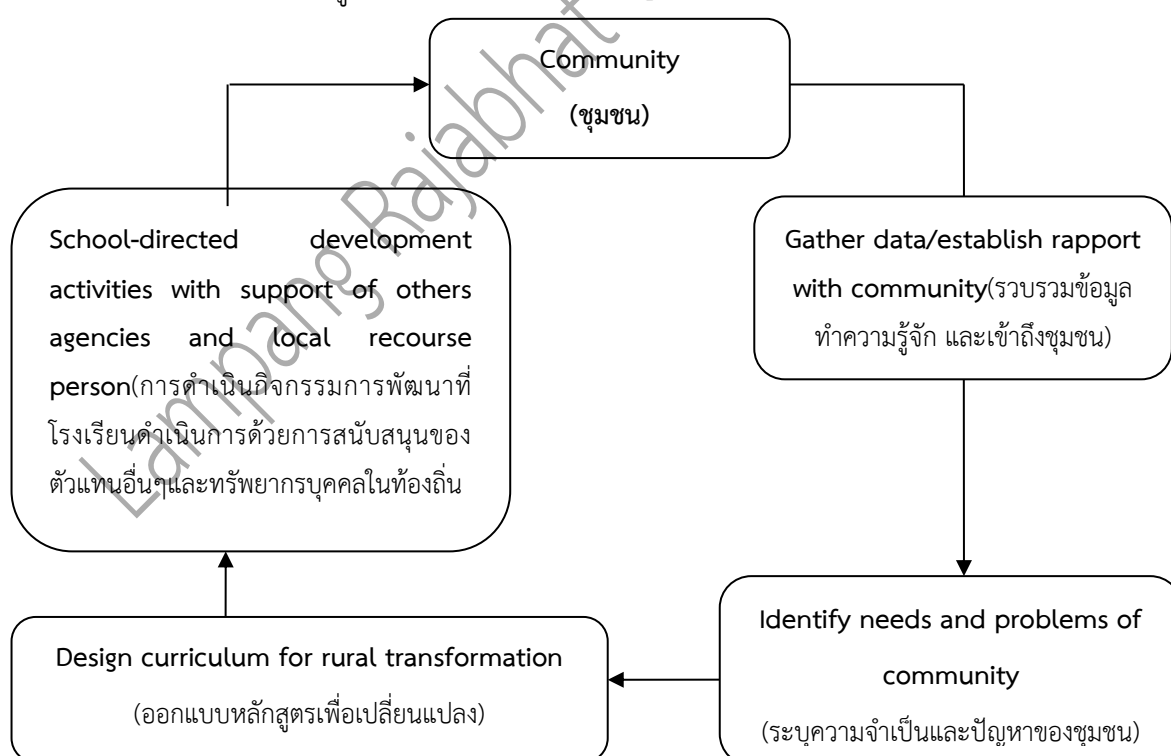
ในรายงานระหว่างประเทศอย่างองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนามีข้อสังเกตเกี่ยวกับคะแนนสอบโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) ที่น่าสนใจยิ่งโรงเรียนมีอิสรภาพในการทำหลักสูตรมากขึ้นเท่าไรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก็ยิ่งประสบความสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น (OECD, 2009 อ้างใน The RSA, 2012) ข้อสรุปดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนที่มีการทำหลักสูตรสถานศึกษาอย่างมีอิสระ เชื่อมโยงกับชีวิต และบริบทเชิงพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในระดับจุลภาคการปฏิรูปหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นไปได้เมื่อผู้สอนสามารถออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่

การเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community based learning) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้แบบอิงพื้นที่ (Place based learning) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ถือกำเนิดขึ้นโดยศาสตราจารย์ David Sobel แห่ง Antioch University New England ประเทศสหรัฐอเมริกา นัยยะสำคัญของการเรียนรู้ก็คือเป็นการจัดการศึกษาบนพื้นฐานประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่เชื่อมโยงกับบริบทของสภาพ ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบบูรณาการ การบริการชุมชนและการสะท้อนคิด เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับสังคม ซึ่งการสอนในลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีให้กับเด็กและเยาวชน อุดม เขียววงศ์ (2545) ได้กล่าวถึงเป้าหมายเชิงหลักการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานว่าต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

1. การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ (learning to learn) เป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้สภาพปัญหา วิธีการแก้ปัญหาและการปรับปรุงอย่างลึกซึ้ง คือให้รู้และเข้าใจอย่างกระจ่างกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ของตนได้

2. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติจริง (Learning to work) เป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ในการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อปฏิบัติจริง จนเกิดความชำนาญและปฏิบัติได้ในทุกสถานการณ์
3. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ (learning to be) เป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่งอกงาม ปรับปรุงบุคลิกภาพอย่างมั่นใจ เน้นการมีเหตุผลและมีวิสัยทัศน์กว้างขวางด้วยความคิดของตนเอง
4. การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน (Learning to live together) เป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้เพื่อเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยความตระหนักว่ามนุษย์ทุกคนต้องร่วมมือกันพึ่งพาอาศัยกัน และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2009) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยเน้นการแก้ไข ปัญหา และพัฒนาสังคมท้องถิ่น โดยมุ่งให้การจัดการศึกษาเป็นตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือพัฒนาท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องในสภาพปัญหา หรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเราสามารถนำเอาลักษณะแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการพัฒนาหลักสูตรเชิงพื้นที่ โดยเน้นถึงสภาพปัญหาความต้องการ และการพัฒนาของท้องถิ่นเป็นสำคัญได้ ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวก็ช่วยสะท้อนภาพของการเรียนการสอนที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองผ่านหลักสูตรในลักษณะดังกล่าว ซึ่งหลักสูตรมีกระบวนการในการดำเนินงาน ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาของชุมชนกับหลักสูตรเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ที่มา : UNESCO, 2009

แผนภาพที่ 1 สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรเชิงพื้นที่กับสภาพการณ์ของชุมชน ตั้งแต่การออกแบบหลักสูตรที่ต้องอิงกับสภาพปัญหา และต้นทุนที่ชุมชนมีทั้งด้านต้นทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนด้านสิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญา ตลอดจนภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นทุนทรัพยากรมนุษย์ ทั้งหมดนี้กลายเป็นต้นทุนสำคัญในการออกแบบหลักสูตรเชิงพื้นที่ (Area Based Curriculum) ที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ตั้งอยู่บนฐานทุนแห่งชีวิตที่ล้อมรอบตัวผู้เรียน การจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community based Learning) จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองกับสถานะการณ์และความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างเป็นองค์รวมและปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ที่สำคัญที่สุดการเรียนรู้บนฐานชุมชนนี้ได้สร้างโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participation Learning) ในขณะเดียวกันจะส่งเสริมให้เกิดพลวัตแห่งเรียนรู้ของผู้เรียน (Dynamic Learner) ที่พัฒนาไม่รู้จักจบ เพราะห้องเรียนได้ขยายพื้นที่ไปสู่ชุมชนไม่ใช่แค่ในห้องเรียนเท่านั้น ที่สำคัญที่สุดคือการเรียนรู้ที่มีฐานมาจากการแก้ปัญหาหรือประเด็นจำเป็นในสังคมจะช่วยส่งเสริมให้เกิดคุณค่าร่วม (Creating shared Value) ให้กับชุมชน

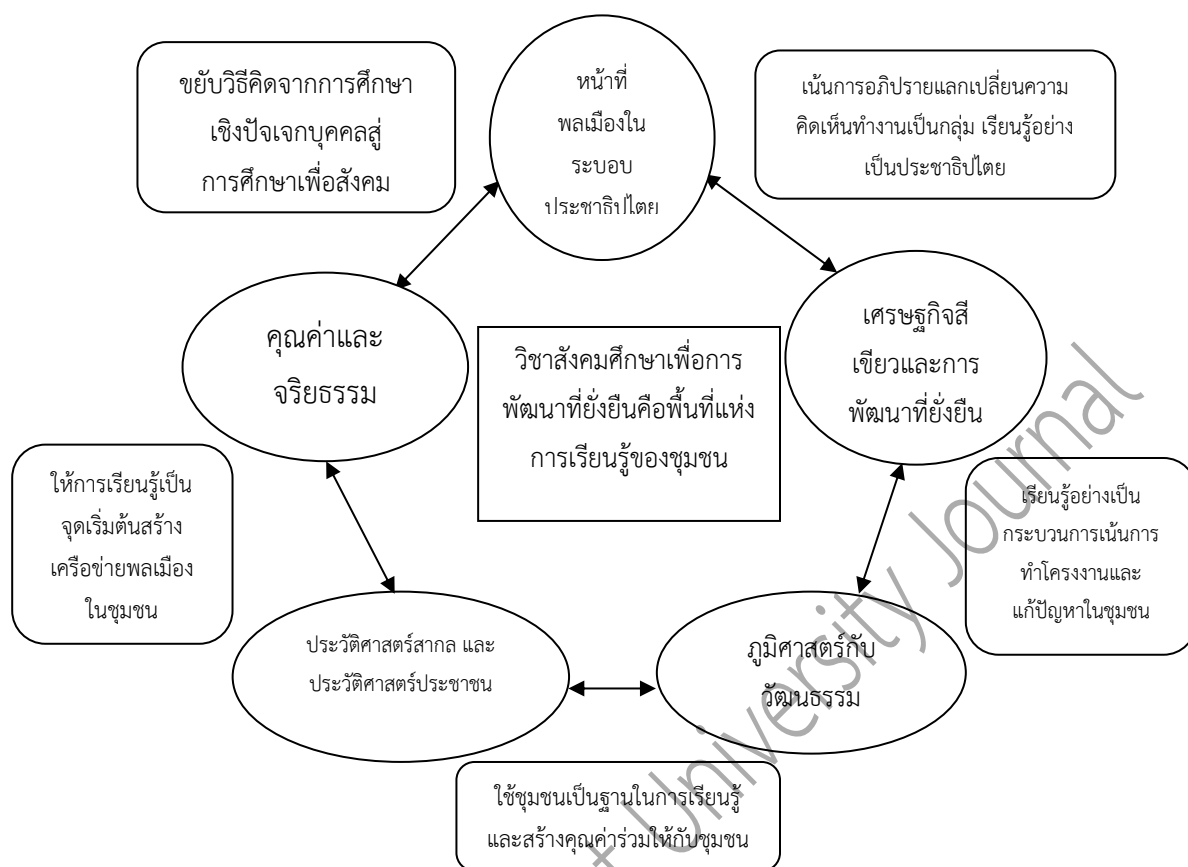
หลักสูตรเชิงพื้นที่จึงเป็นหลักสูตรที่มีแนวทางการจัดการเรียนรู้บนฐานของชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เชื่อมโยงกับภูมิถิ่นหรือพื้นที่ที่ตัวเองดำรงชีวิตอยู่ หลักสูตรเชิงพื้นที่หรือหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นหลักสูตรที่มีเป้าหมายในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรต่างๆในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่มีความหมายและท้าทายให้กับเด็กและเยาวชน โดยอิงกับบริบทของพื้นที่ ภายใต้แนวคิด การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยคนในท้องถิ่น และเพื่อท้องถิ่น การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นคือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ บริบทของท้องถิ่น และทรัพยากร การเรียนรู้ โดยท้องถิ่น คือเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นความร่วมมือกับโรงเรียน โดยผู้คน องค์กร และผู้มีส่วนได้เสีย อื่น ๆ ในท้องถิ่นมาร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นคือต้องตอบสนองความต้องการ ที่เฉพาะเจาะจง ของเด็กและ ชุมชนท้องถิ่น หรือกล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักสูตรเชิงพื้นที่เป็นหลักสูตรของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน แต่เป็นชุมชนที่มองบนโลกทัศน์ที่เป็นสากลหรือระดับโลกและเริ่มปฏิบัติเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่น (Royal Society for the encouragement of Arts, Manufactures and Commerce, 2014)

ความสัมพันธ์ในการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่น ที่อิงอยู่บนฐานของการจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปปฏิบัติค่านึงถึงชีวิตจริงและบริบทขององค์ความรู้รอบผู้เรียนตั้งแต่ความรู้ในระดับท้องถิ่นไปจนถึงความรู้ในระดับโลกที่สัมพันธ์ระหว่างกัน โดยการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจะต้องช่วยเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่รับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งใน

ปัจจุบันและอนาคตได้ ผ่านการพัฒนาทั้งด้านทักษะ (Skills) เจตคติ (Attitude) และแก่นความรู้ (Core Concept of Knowledge) โดยต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. โลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์ (Globalization & Localization) เน้นการศึกษาเชิงสัมพันธ์เชิงกว้าง ไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะถิ่นโดยปราศจากการแยกออกจากกระแสโลก การเรียนรู้ประเด็นท้องถิ่นอย่างมองเห็นความสัมพันธ์กับโลกจึงเป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะหากไม่พิจารณาในจุดนี้หลักสูตรท้องถิ่นจะกลายเป็นพิพธิภณธ์เรื่องเล่าในอดีต ที่ผลิตซ้ำภาพของอดีตมากกว่าการให้เหตุผลเพื่ออนาคต
2. การเรียนรู้ชีวิต การเรียนรู้พื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัจจุบัน ซึ่งการจะเข้าใจปัจจุบันได้ก็ต้องเรียนรู้จากอดีตเพื่อความเข้าใจในปัจจุบันซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ภูมิใจในการมีชีวิตและเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนเองดำรงอยู่ อันเป็นการสร้างความเข้าใจที่มีความหมาย
3. การเตรียมตัวสู่การเป็นพลเมือง การจัดการเรียนรู้พื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นต้องเป็นไปเพื่อเตรียมความพร้อมของพลเมือง พลเมืองในที่นี้คือความเป็นมนุษย์ที่อยู่กับชุมชนทั้งชุมชนกายภาพ และชุมชนเสมือน และชุมชนต่างๆที่ตนเป็นสมาชิก พลเมืองไม่จำเป็นต้องเป็นพลเมืองที่มีรัฐตามกฎหมาย แต่เมื่ออยู่ที่ใดหรือท้องถิ่นใดก็สามารถแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเพื่อตนเองและสังคมโดยรวม โดยต้องคำนึงถึงสังคมในอนาคตเป็นหลัก

ผู้เขียนขอเสนอกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและมีเป้าหมายปลายทางอยู่ที่การร่วมออกแบบและสร้างชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมโดยใช้หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาเชิงพื้นที่ดังแผนภาพ ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

จากแผนภาพที่ 3 ผู้เขียนมุ่งนำเสนอให้เห็นประเด็นสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน 6 ประการ กล่าวคือ

1) วิชาสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชน วิชาสังคมศึกษาจะไม่ใช้วิชาของการเรียนเพื่อจดจำข้อเท็จจริงและองค์ความรู้แบบไร้ชีวิตอีกต่อไป แต่ตัวศาสตร์วิชาจะต้องกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ออกแบบการจัดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีชีวิต จะไม่มีใครเป็นเจ้าของความรู้แต่จะใช้พื้นที่ของศาสตร์สังคมศึกษาในการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมร่วมกัน

2) ยับยั้งคิดจากการศึกษาเชิงปัจเจกบุคคลสู่การศึกษาเพื่อสังคม เป้าหมายของหลักสูตรจะต้องมุ่งสร้างพลเมืองยุคใหม่ ที่พร้อมสร้างการเปลี่ยนแปลงหรือสิ่งที่ดีกว่าสู่สังคม นั่นก็คือการแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ยืนหยัด ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการนำพาสังคมไปสู่จุดที่ดีกว่าเดิม นั่นก็คือแสดงออกเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) ให้สังคมทั้งสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ไม่เพียงแต่สังคมเท่านั้นแต่ต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Eco - Justice) ที่จะโอบอุ้มชีวิตของมนุษย์และโลกใบนี้ได้อย่างยั่งยืนจะทำให้ได้ก็ต่อเมื่อการเรียนรู้

สามารถเขย่าจิตสำนึกของผู้เรียนให้ขยับวิธีคิดจากการศึกษาเชิงปัจเจกให้เห็นว่าการศึกษานั้นสัมพันธ์กับสังคมและเราทุกคนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ผ่านการศึกษา

3) เน้นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำงานเป็นกลุ่ม เรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือครูต้องใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน สร้างพื้นที่ปลอดภัยที่ทุกคนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยน รวมถึงบอกความต้องการของตนเองในการเรียนรู้หรือออกแบบการเรียนรู้ร่วมกัน ครูต้องปลดอำนาจนิยมเผด็จการที่คิดว่าตัวเองคือเจ้าของชีวิตของเด็กๆ และสร้างห้องเรียนที่ใช้กระบวนการประชาธิปไตยที่ครูเป็นกัลยาณมิตรในการเรียนรู้

4) เรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการเน้นการทำโครงการและแก้ปัญหาในชุมชน กล่าวคือครูต้องเลิกทำหน้าที่ในการบรรยายในลักษณะที่ตัวเองเป็นเจ้าของความรู้ที่คอยป้อนความรู้ให้เด็กได้จดจำ และหันมาเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้โดยเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงกระบวนการ (Process Learning) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันกับเพื่อนๆ และปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้แบบโครงการ (Project based learning) จะช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์จริง ได้ลงมือทำ ได้แก้ไขปัญหา และได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานในชุมชน

5) ใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และสร้างคุณค่าร่วมให้กับชุมชน กล่าวคือเน้นการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เน้นอนว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้นั้นต้องมาจากการร่วมมือกันสร้างจากท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรสอดคล้องกับสถานการณ์ที่แท้จริงที่ผู้เรียนต้องเผชิญ การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based learning) จึงเป็นแนวทางสำคัญเพื่อเน้นย้ำในหลักการข้างต้นว่าหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ต้องเป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากการระดมความคิดของทุกภาคส่วนในชุมชนที่จะคิดเชิงอนาคตและมองเห็นโอกาสในการนำทุนทางสังคมมาเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน การระดมสรรพกำลังของชุมชนเข้ามาในการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเพราะวิชาสังคมศึกษาจะไม่ใช้วิชาที่มีคุณค่าเฉพาะผู้เรียนแต่จะเป็นการสร้างคุณค่าร่วมกันของคนในชุมชน

6) ให้การเรียนรู้เป็นจุดเริ่มต้นสร้างเครือข่ายพลเมืองในชุมชน โดยให้การเรียนรู้เป็นพื้นที่ของการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จากการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมขยายเป็นชุมชนการเรียนรู้เครือข่ายพลเมืองในชุมชนที่ร่วมกันเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้เพื่อปลดปล่อยออกจากความอยู่ดีมีสุขทางสังคม และให้คุณค่ากับการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของพลเมืองให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและสร้างสรรค์สังคม ต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดนโยบายที่เป็นธรรมกับสังคมและสิ่งแวดล้อม

บทสรุป

สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนนั้นเป็นมิติใหม่ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา (Social Studies) ผู้เขียนพยายามนำเสนอให้เห็นว่าศาสตร์สังคมศึกษาในอนาคตนั้นต้องปรับตัวและยกระดับของศาสตร์ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างพลเมืองให้กับผู้ถือครองอำนาจรัฐศาสตร์ของปวงชนเพื่อเป้าหมายในการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเป็นมนุษย์และเจตจำนงในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมตามแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งที่บทความนี้พยายามตอกย้ำให้เห็นโดยตลอดทั้งบทความคือความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาว่าเป็นศาสตร์แห่งการสร้างพลเมือง และพลเมืองเป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะทำให้สังคมชุมชนน่าอยู่และก้าวไปข้างหน้าการเรียนรู้ในอนาคตศาสตร์ดั้งเดิมหลายศาสตร์จะต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาทั้งในอนาคตจึงต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบและสร้างหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาเชิงพื้นที่ คืออิงกับบริบท สภาพการณ์และต้นทุนในพื้นที่ที่หลากหลายแตกต่างกัน การยึดถือหลักสูตรแบบเป็นมาตรฐาน (Standard-based Curriculum) จนทำให้วิชาสังคมศึกษาเป็นแบบเดียวกันแทบจะทุกที่จึงเป็นความจำนนต่ออำนาจทางการศึกษาที่ถูกกดทับจากส่วนกลาง การศึกษาเช่นนี้กดทับและลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์และคุณค่าของศาสตร์ วิชาสังคมศึกษาในวันนี้จึงต้องให้ความสำคัญต่อเป้าหมายที่แท้จริงในการเรียนรู้คือการสร้างเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียน เปิดโลกทัศน์แห่งการรับรู้การดำรงอยู่ของตนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในสังคมท้องถิ่นและสังคมโลกผ่านแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การสอนสังคมศึกษาจึงต้องเป็นการเรียนรู้ที่ตั้งบนฐานของการออกแบบสังคมแห่งอนาคตติดตั้งสมรรถนะสำคัญของพลเมืองเพื่อสร้างสังคมที่น่าอยู่ในปัจจุบันร่วมกัน และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าสังคมเป็นวิชาท่องจำไปสอบแล้วจบ การให้ความสำคัญกับความรู้ในเชิงข้อเท็จจริงควรคลี่คลายเนื่องจากไม่ตอบสนองกับโลกที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นสังคมศึกษาจะเป็นวิชาที่ส่งเสริมให้สังคมก้าวไปข้างหน้าหรือเดินถอยหลังย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนทัศน์ของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทน์ภัส รัตนศิลป์ชัย. (2553). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2555). การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้าน

เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เฟรเร, เปาโล. (2559). **การศึกษาของผู้ถูกกดขี่**. แปลจาก Pedagogy of the oppressed โดย
ภาคิน นิมนานนรงค์, นลัท ตั้งพรพิพัฒน์ และ วิจักขณ์ พานิช. กรุงเทพฯ: ปลากระโดด.
ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**.
กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระ
การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคณะ. (2557). **คำและแนวคิด ในประชาธิปไตยสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2545). **หลักสูตรท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ การปฏิรูปการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: กรุง
ธนพัฒนา.
- อภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล. (2559). **การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองสู่การสร้างเมืองน่าอยู่อย่าง
มีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรท้องถิ่น: เรื่องเล่าจากพื้นที่ คลองหกวา จังหวัดปทุมธานี**. [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก: [http://www.ihrp.mahidol.ac.th/download/Journal22/
Vol.2.2%20198-219.pdf](http://www.ihrp.mahidol.ac.th/download/Journal22/Vol.2.2%20198-219.pdf) สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2561.
- Barash, David. (2002). **Peace and Conflict**. Thousand Oaks, California: Sage
Publications.
- Cynthia Szymanski Sunal and Mary Elizabeth Haas. (2007). **Social Studies for the
Elementary and Middle Grades : A Constructivist Approach**. Boston:
Pearson/ Allyn& Bacon
- EARTH CHARTER INTERNATIONAL.(2000). **The Earth Charter**. [Online] Available:
<http://earthcharter.org/discover/the-earth-charter/> Retrieved November 30,
2016.
- National Council for the Social Studies. (1992). National Curriculum Standards for
Social Studies: Executive Summary. [Online] Available: [http://www
.socialstudies.org/standards/Execsummary](http://www.socialstudies.org/standards/Execsummary). Retrieved November 29, 2016.
- Susan A. Ambrose and Others.(2013). **How Learning Works: Seven Research-Based
Principles for Smart Teaching**. San Francisco: Jossey – Bass.
- The Japan Council on the UN Decade of Education for Sustainable Development
(2014). United Nations Decade of Education for Sustainable Development

- (2005-2014) Japan Report. [Online] Available: http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/kokuren/pdf/report_h261009_e.pdf. Retrieved November 29, 2016.
- UNESCO.(2009). Education for Sustainable Development. [Online] Available: <http://www.unescobkk.org/education/education-for-sustainable-development/esd-home/esd-in-thai/>. Retrieved November 27, 2016.
- Mark Gerzon. (2010). **Global Citizen: How our vision of the world is outdated, and what we can do about it**. Boulder, Co :Spirt Scope.
- Westheimer, J. (2015). **What Kind of Citizen? Education Our Children for the Common Good**. New York: Columbia University.